

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The Emergence, Spread, and Consequences of COVID-19 in the Global Political Economy

Sefatollah Shahverdi PhD student of International Relations, Department of Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. E-mail: shahverdi1351@gmail.com

Reza Shirzadi Corresponding Author, Assistant Professor of Political Science Department, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. E-mail: shirzadi.2032@gmail.com

Hassan Shamsini Ghiathovand Assistant Professor of International Relations, Political Science Department, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: shamsini_h@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Research Article

Keywords:

Covid-19,
Social Health,
Economy,
Politics,
China,
America.

Article history:

Received 2023-4-25

Received in revised form

2024-3-7

Accepted 2024-12-20

Published Online

2024-12-28

ABSTRACT

On the threshold of the 20th century, the spread of the corona virus indicates a new crisis in the field of collective life, which has transformed many meanings and manifestations of human social life in the domestic and international arenas. Although the world has faced various crises (warming of the air, melting of the polar ice, floods, flooding of agricultural lands, lack of food, immigration, unemployment, refugees, weapons) mass killings, terrorism, natural disasters, spread of poverty) has been faced. However, the spread of Covid-19 has opened another perspective for the present and future of human society in terms of its impact. With the outbreak of the epidemic, public health and political stability were connected and influenced each other. This influence was visible and discussed in a range of domestic and international levels, as well as political and economic fields. Surveys show that fields such as sports industry, social health, philosophy and speech, urban management, various branches of art, political and economic geography, issues of the European Union and the Middle East, and population structure, have each been affected, and have gone through changes. Although the accurate assessment of the effects and consequences of the Corona crisis on the international political economy requires more time, the present study tries to analyze its consequences in various fields of collective life by using the descriptive-explanatory method.

Cite this Article: Shahverdi, S. , Shirzadi, R. and Shamsini Ghiathovand, H. (2023). Emergence, prevalence and political-economic consequences Covid-19 (Corona). *World Politics*, 13(4), 209-232. doi: 10.22124/wp.2023.24634.3198

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2023.24634.3198

1. Introduction

Pandemics have historically served as profound disruptions, affecting all aspects of human life—from the arts and political ideologies to economic systems and demographic structures. The COVID-19 pandemic marked a turning point in the twenty-first century, exposing the fragility of global structures and prompting a reconsideration of long-held assumptions about state sovereignty, global cooperation, and collective security. Unlike previous crises such as climate change, terrorism, or economic recessions, COVID-19's speed and scale of transmission demanded immediate global attention and action. It not only strained public health systems but also challenged the foundations of international relations by revealing both the strengths and failures of the current state-centric global order. The pandemic blurred the line between national and global issues: local outbreaks rapidly became global emergencies. It demonstrated that in an era of globalization, no nation is immune to cross-border health threats. While nation-states have historically operated within a framework prioritizing sovereignty, COVID-19 revealed the necessity for transnational cooperation and governance. The virus affected virtually every aspect of daily life, from the functioning of cities to the operation of international markets, from refugee crises to internet dependency. As states struggled to balance national responses with international cooperation, the pandemic highlighted deep inequalities and systemic inefficiencies in global governance. This article aims to analyze the political and economic consequences of COVID-19 by examining its impact across various domains of collective life, including political stability, economic systems, public health, urban governance, the arts, and philosophical discourse

2. Theoretical Framework

This study draws upon interdisciplinary theoretical approaches within international political economy and global health governance. Rooted in critical theory and complex interdependence, it challenges the realist assumption that sovereign states are self-sufficient and security-focused actors. COVID-19 has revealed the insufficiency of traditional Westphalian sovereignty when addressing transboundary threats like pandemics. The global spread of the virus aligns with globalist theories that emphasize the erosion of national borders under the pressure of capital, labor, information, and microbial flows. Moreover, the study utilizes elements of constructivist thought to analyze how the meaning and politicization of health threats are socially constructed and vary across political contexts. Health is no longer confined to the domestic sphere but has entered the realm of high politics, demanding global attention. From this perspective, the pandemic serves not only as a biological phenomenon but as a socio-political event reshaping power structures, redefining state responsibilities, and transforming the legitimacy of international institutions. In line with global governance theory, this work also addresses the role of non-state actors—NGOs, multinational corporations, and international organizations—in shaping health outcomes and influencing political agendas.

3. Methodology

The research adopts a descriptive-analytical method, combining qualitative content analysis with interpretive approaches. Primary data sources include reports from international organizations, governmental policy documents, academic literature, and media analysis from 2019 to 2022. Secondary sources encompass studies from the fields of political science, economics, and health policy. This methodological approach enables a holistic understanding of the pandemic's multifaceted consequences. Emphasis is placed on tracing the transformation of key sectors (e.g., sports, philosophy, urban governance, demographic shifts) and on identifying patterns that demonstrate how the pandemic altered international norms and political dynamics.

4. Results and Discussion

The findings of this study demonstrate that COVID-19 acted as a systemic disruptor, altering not only healthcare systems but also the dynamics of the global political economy. National borders proved insufficient in containing the pandemic, revealing a pressing need for stronger international collaboration. The virus redefined security to include public health and prompted states to reassess their priorities. In regions like the Middle East, the pandemic intensified preexisting vulnerabilities—affecting refugee populations, weakening state institutions, and exacerbating political tensions. Globally, the pandemic reshaped labor markets, reduced economic productivity, and contributed to social unrest. The pandemic also accelerated digitization and reliance on technology, while simultaneously exposing digital divides and infrastructural inequalities. The European Union witnessed challenges to solidarity as member states pursued self-interested responses before returning to coordinated strategies. The arts and philosophical discourse responded with critiques of consumerism and reflections on mortality and collective responsibility. The pandemic's reach extended even into international security policy, as some states curtailed civil liberties under the guise of public health, raising questions about authoritarian drift. Collectively, these findings reveal how a health crisis evolved into a political and economic transformation, reshaping global order in unexpected ways.

5. Conclusions and Suggestions.

The paper concludes that future pandemics may provoke even deeper systemic changes, depending on whether states and global actors learn from the COVID-19 experience or return to the status quo. This moment represents a critical juncture for global governance—either toward greater international cooperation or deeper fragmentation. As the world navigates the aftermath, the COVID-19 pandemic serves as a stark reminder of humanity's shared vulnerabilities and the political imperative of solidarity across nations..

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

ظهور، شیوع و پیامدهای کرونا در اقتصاد سیاسی جهانی

صفت الله شاهوردی دانشجوی دکتری روابط بین الملل، گروه علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

رایانامه: shahverdi1351@gmail.com

رضا شیرزادی نویسنده مسئول، عضو هیأت علمی گروه علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

رایانامه: shirzadi.2032@gmail.com

حسن شمسینی غیاثوند استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران.

رایانامه: shamsini_h@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	اگرچه جهان تا پیش از این، با بحران‌های گوناگون (گرم شدن هوا، ذوب شدن یخ‌های قطبی، جاری شدن سیلاب‌ها، به‌زیرب رفتن زمین‌های کشاورزی، کمبود مواد غذایی، مهاجرت، بیکاری، پناهندگی، سلاح‌های کشتار جمعی، تروریسم، فاجعه‌های طبیعی، گسترش فقر) روبه‌رو بوده است. اما شیوع کووید-۱۹، از نظر گستره تأثیرگذاری چشم‌انداز دیگری برای حال و آینده جامعه بشری گشود. با وقوع همه‌گیری، بهداشت عمومی و ثبات سیاسی ارتباط یافتند و بر یکدیگر تأثیر گذاشتند. این تأثیرگذاری در طیفی از سطوح داخلی و بین‌المللی، و نیز حوزه‌های سیاسی و اقتصادی قابل مشاهده و بحث و بررسی بود. بررسی‌ها نشان می‌دهد حوزه‌هایی همچون صنعت ورزش، سلامت اجتماعی، فلسفه و کلام، مدیریت شهری، شاخه‌های مختلف هنر، جغرافیای سیاسی و اقتصادی، مسائل مناطق اتحادیه اروپا و خاورمیانه، و ساختار جمعیتی، هر یک تأثیراتی پذیرفته، و تحولاتی را از سر گذرانده‌اند. هرچند ارزیابی دقیق آثار و پیامدهای بحران کرونا بر اقتصاد سیاسی بین‌الملل، نیازمند زمان بیشتری است، پژوهش حاضر می‌کوشد با بهره‌گیری از روش توصیفی-تبیینی، پیامدهای آن را در عرصه‌های مختلف زندگی جمعی مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.
کلیدواژه‌ها: کووید-۱۹، سلامت اجتماعی، اقتصاد، سیاست، چین، آمریکا	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸	

استناد به این مقاله: شاهوردی، صفت الله، شیرزادی، رضا و شمسینی غیاثوند، حسن. (۱۴۰۲). ظهور، شیوع و پی‌آمدهای سیاسی-اقتصادی

کووید-۱۹ (کرونا). سیاست جهانی، ۱۳ (۴)، ۲۰۹-۲۳۲. doi: 10.22124/wp.2023.24634.3198

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

همه‌گیری‌ها با تأثیر گذاشتن بر همه ابعاد جامعه؛ آثار هنرمندان و روشنفکران، محیط‌های طبیعی و انسانی، و وجوه اقتصادی و سیاسی جوامع را تغییر داده‌اند. از این رو، مطالعه‌ی همه‌گیری‌ها، مطالعه‌ی ساختار جامعه و فهم الگوی معیشت و اولویت‌های سیاسی آن جامعه است. همه‌گیری‌ها رابطه‌ی آدمیان با مرگ، زندگی، و محیط را بازتاب می‌دهند، یعنی محیط مصنوعی که انسان‌ها خلق می‌کنند و محیط طبیعی که نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد. آنچه بر روی هر انسانی در هر جای دنیا تأثیر می‌گذارد، بر روی همه‌ی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد. همه‌گیری‌ها تا حدی تاریخ را شکل داده‌اند، چراکه آن‌ها انسان‌ها را ناگزیر به اندیشیدن درباره‌ی پرسش‌های بزرگ سوق می‌دهند و تأثیرات چشمگیری بر ثبات سیاسی و اجتماعی دارند. آن‌ها نتایج جنگ‌ها را تعیین کرده، و گاهی احتمالاً بخشی از آغاز جنگ‌ها بوده‌اند. هیچ بخش عمده‌ای از زندگی بشر نیست که بیماری‌های همه‌گیر عمیقاً بر آن اثر نداشته باشند. میکروب‌ها در جستجوی موقعیت‌های مناسب اکولوژیکی‌ای که انسان‌ها ایجاد کرده‌اند، خود را اشاعه می‌دهند. همه‌گیری‌ها همیشه به مثابه بخشی از سرکوب سیاسی در نظر گرفته شده‌اند. در عین حال، امروزه با وجود جهانی شدن، متوقف کردن انتشار بین‌المللی سریع بیماری‌های جدید غیرممکن است. ما در جهانی به غایت متصل زندگی می‌کنیم که تقریباً همه در آن سفر می‌کنند، شبکه‌های انسانی برای انتشار پنهانی، گسترده و باز هستند. در کنار این امر، مصرف‌گرایی معاصر، موجب سقوط و تخریب گسترده محیط‌زیست می‌شود. شیوع ویروس کرونا نمایانگر و یک نمونه از این امر است. ویروس کووید-۱۹ با شتاب، شدت و فراگیری بی‌سابقه‌اش نه تنها علم پزشکی، که ساحت سایر علوم را نیز به تأمل واداشت، سازه‌های جهان معاصر را به چالش کشید، و با تردیدهای بنیادینی روبرو ساخت. آنچه تاکنون به عنوان نظام بین‌الملل متعارف در روابط بین‌الملل شناخته شده است، در معنای متعارف آن، اجتماعی از دولت-ملت‌ها است که در وضعیتی آنارشیک (فقدان اقتدار فائده مرکزی)، روابط میان خود را به گونه‌ای تنظیم می‌کنند که منافع ملی (بقا، امنیت و سپس شکوفایی) آن‌ها را تأمین نماید. پیدایی و کارکرد نظم/نظام بین‌الملل بر دولت-ملت‌ها و قابلیت‌هایشان برای حفظ بقا و تأمین امنیت کشور در برابر مسائل و چالش‌های برآمده از روابط بین‌الملل استوار بوده است. اگرچه فروپاشی شوروی و پایان جنگ سرد، خوشبینی‌های مقطعی و کوتاه‌مدتی برای تقویت یک نظم بین‌المللی نسبتاً کل‌نگر و حتی مبتنی بر ارزش-های یک جامعه مدنی جهانی را پدید آورد، ولی رخدادها و رویدادهای سه دهه اخیر نشان می‌دهند که نظم بین‌الملل فراگیر شکل نگرفته است. در این شرایط، مسائل و چالش‌هایی چندلایه، پیچیده و

چند بُعدی نظیر تغییرات اقلیمی و بحران‌های زیست‌محیطی، مهاجرت، تروریسم، مناقشات برخاسته از بحران آب- غذا- انرژی، فروپاشی دولت‌های ضعیف، جنگ‌های قومی- مذهبی مبتنی بر سیاست هویتی، بحران‌های انباشتی و بی‌پایان، گسترش جنایات سازمان‌یافته، و اینک کرونا در محیط منطقه‌ای و بین‌المللی بروز کرده‌اند و نظم بین‌المللی دولت‌محور را به مبارزه طلبیده‌اند. ماهیت و نوع چالش‌های نوظهور نظیر کرونا به گونه‌ای است که از یک‌سو، دولت- ملت و نظم بین‌المللی مبتنی بر آن در مواجهه با این نوع از رخدادها دچار نقص است؛ از سوی دیگر، فرآیند یادگیری و سازگاری دولت- ملت، سال‌هاست متوقف شده است. دولت‌ها از یکسو اذعان به لزوم فراملی‌گرایی و عمل در حیطه‌ای فراتر از مرزهای حاکمیتی دارند، از دیگر سو بخش عمده فعالیت‌ها و اقدامات خود در برخورد با این وضعیت را در قالبی ملی عملی می‌سازند. کرونا نشان داد که تا چه میزان سرنوشت یک فرد در این سوی جهان به سرنوشت دیگری در آن سوی جهان گره خورده، و تشریک مساعی و همکاری جهانی به نفع بقای همگان و تک‌تک افراد است. در نتیجه مساله بهداشت و سلامت دیگر فقط با شیوه زندگی یک فرد، پزشک یا جامعه محلی آن‌ها مشخص نمی‌شود، بلکه دولت‌ها و طیف وسیعی از بازیگران از جمله سازمان‌های بین‌المللی، سازمان‌های مردم‌نهاد و شرکت‌های فراملی فرصت‌ها و پیامدهای بهداشتی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بر اساس رویکردهای جدید، مسائلی همچون پناهندگان، کودکان، زنان، آموزش، محیط‌زیست، فقر و توسعه، سلامت و بهداشت و بیماری‌های فراگیر در دایره سیاست جهانی قرار گرفته‌اند. در چارچوب بهداشت و سلامت، رویکرد این است که دولت‌ها چگونه می‌توانند به بهترین شیوه به تهدید بیماری‌ها مانند کرونا، پاسخ دهند و برای کاهش این تهدیدات در سطح بین‌المللی همکاری کنند.

هرچند ارزیابی قطعی آثار و پیامدهای بحران کرونا بر زندگی اجتماعی امروز جهان نیازمند زمان بیشتری است، اما نکته‌ای که اکثر صاحب‌نظران بر آن اتفاق نظر دارند، این است که با پایان بحران کرونا، شاهد جهانی با شاخص‌ها و مؤلفه‌های جدید خواهیم بود. فارغ از کووید- ۱۹، چالش‌های ساختاری مانند تقابل استراتژیک جهانی بین ایالات متحده و چین، درگیری‌های منطقه‌ای و همچنین خطرات امنیتی داخلی مانند حملات سایبری، خاموشی و قطع منابع برق و آب، مهاجرت یا تروریسم همچنان باقی‌مانده، و در زمان همه‌گیری کرونا تشدید شده است.

در شرایط کنونی چندین پرسش مطرح می‌باشند: آیا کووید- ۱۹ منجر به افزایش قابل توجه آسیب- پذیری در مناطق مستعد درگیری به ویژه خاورمیانه، کاهش همکاری‌های مرزی بین کشورها، افزایش معضلات در اردوگاه‌های پناهندگان و کاهش امکان دولت‌ها برای مقابله با تغییرات ناگهانی اعم از

سیاسی، اقتصادی و یا اقلیمی خواهد شد؟ آیا زمینه‌های درگیری‌های منطقه‌ای در دوره شیوع این ویروس و پس از آن تغییر الگو خواهد داد؟ آیا بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به دنبال استفاده ابزاری سیاسی از این بحران خواهند بود؟ آیا دولت‌ها و قدرتمندان منطقه‌ای، به بهانه مهار ویروس با محدود کردن آزادی افراد و محدوده فعالیت نیروهای بین‌المللی، به دنبال سودجویی و تغییرات جریان‌های سیاسی و قومی می‌باشند؟ آیا به دلیل افزایش پرداخت سهم در سطح ملی و کاهش پیش‌بینی‌شده در بودجه‌های دفاعی، کاهش قابل توجهی در استقرار سربازان توسط کشورهای غربی وجود خواهد داشت؟ آیا سایر کشورها این شکاف‌ها را جبران می‌کنند؟ مقاله حاضر می‌کوشد پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی شیوع ویروس کووید-۱۹ را با استفاده از روش تحلیلی-تبیینی مورد بحث و بررسی قرار دهد. بنابراین، پرسش اصلی این است که پیامدهای سیاسی و اقتصادی شیوع ویروس کووید-۱۹ طی سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۱۹ چه بوده است؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد شیوع ویروس کووید-۱۹ (کرونا) موجب تحول عرصه‌های مختلف زندگی جمعی شامل، فلسفه، اخلاق، فلسفه سیاسی، هنر، ورزش، جغرافیای اقتصادی و سیاسی، حقوق شهروندی، ساختار جمعیتی شده است.

۱. ادبیات یا سابقه تحقیق

در موضوع شیوع کووید-۱۹ و پی‌آمدهای آن؛ کتاب‌ها، مقالات و گزارش‌های متعددی در بررسی ابعاد مختلف آن نوشته شده، و انتشار یافته است که هر یک به جنبه‌هایی از آن پرداخته‌اند. در ادامه به بررسی اجمالی برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

اولین اثر، کتاب نقد اقتصاد سیاسی کرونا (۱۳۹۹)، نوشته جمعی از نویسندگان و مترجمان است. این کتاب در ۳۲۸ صفحه، و چهار بخش اقتصاد سیاسی کرونا؛ کرونا، اجتماع و سیاست؛ ما و کرونا؛ و راه‌ها و منظرها، از منظری چپ‌گرا به ارائه مجموعه‌ای از مباحث پرداخته، و در هر بخش مقاله‌ای نگارش یافته و یا ترجمه شده است. اثر بعدی، **مقاله همه‌گیری کرونا، قدرت نرم و تحول در دستور کار سیاست جهانی (۱۳۹۹)،** نوشته ابراهیم آقامحمدی است. این مقاله بر مبنای روش واکاوی توصیفی و پژوهش‌انگاری تحلیلی، روی جنبه‌های ارتباطی-اطلاعاتی تنش‌های ژئوپلیتیکی تمرکز کرده، و به همین منظور مورد روسیه را در زمینه جنگ اطلاعاتی انتخاب می‌کند. اثر بعدی، **مقاله کرونا به مثابه رخداد در روابط بین‌الملل: نقص در کار ویژه دولت-ملت در مواجهه با رخدادهای**

نوظهور (۱۳۹۹)، نوشته موسوی شقایب، مسعود و سهیل گودرزی و سمیه خداخواه آذر می‌باشد. از دید نویسندگان، ویروس جدید سازه‌های جهان معاصر را به چالش کشیده، و با تردیدهای بنیادینی روبرو می‌سازد. به واسطه یک ویروس، ناکارآمدی‌ها و نارسایی‌های سازوکارهای حاکم بر جوامع انسانی بار دیگر مجال بروز یافتند. آنچه به عنوان نظام بین‌الملل متعارف در روابط بین‌الملل می‌شناسیم، اجتماعی از دولت - ملت‌ها است که در وضعیتی آنارشیک (فقدان اقتدار فائده مرکزی) روابط میان خود را به گونه‌ای تنظیم می‌کنند که منافع ملی (بقا، امنیت و در وهله بعد شکوفایی) آن‌ها را تأمین نمایند. دیگر مقله‌ای که می‌توان مورد اشاره قرار داد، **مقله کرونا و ویروس؛ متغیری نوین در تحلیل کلان تحولات سیاسی و بین‌المللی (۱۳۹۹)**، نوشته فرشاد رومی و احسان کاظمی است. بر اساس مطالب این مقاله، در سال ۲۰۲۰م، ظهور غافلگیرکننده و گسترش سریع ویروس کرونا، دنیا را وارد عصر جدیدی کرده است. با توجه به شرایط حاکم بر بهداشت عمومی جهانی و سیستم اقتصادی بین‌المللی که تحت سلطه تجاری امریکا و تولید چینی که عمدتاً توسط کشورهای تولیدکننده انرژی فسیلی در خاورمیانه تغذیه می‌شوند، بحث درباره تأثیر ویروس کرونا بر جهان بسیار داغ شده است. کرونا بحرانی است فراگیر که همه نهادها (اقتصاد، دولت، آموزش، دین و رسانه) در همه جوامع را درگیر خود کرده است. در عرصه خارجی، دولت‌ها با محدود کردن گردش آزاد افراد و کالاها با تهدیدات نوین مقابله کرده، و برای حفظ جان شهروندانشان با سخت‌تر کردن سیاست‌های مهاجرتی و محافظت از مرزها از روند جهانی شدن عقب‌نشینی می‌کنند. دیگر تحقیقی که می‌توان ذکر کرد، **گزارش شیوع ویروس کرونا در آئینه اقتصاد و تجارت جهانی (۱۳۹۹)**، نوشته سازمان توسعه تجارت ایران است. بر اساس این گزارش، ویروس کرونا در مدت کوتاهی بر اقتصاد جهانی تأثیر چشمگیری داشته است. از بازارهای سهام گرفته تا بازار کار و بازارهای نوظهور و اقتصادهای فقیر و آسیب‌پذیر، طی این مدت و ماه‌های آینده، محل جولان بروز تبعات زیان‌بار این ویروس ناشناخته محسوب می‌شوند. با توجه به موارد بالا و نیز دیگر پژوهش‌های منتشر شده، روشن می‌شود که تحقیقاتی که مستقیماً و کاملاً به موضوع مورد مطالعه پژوهش حاضر مربوط باشند، انجام نشده است. از این رو این پژوهش کاملاً بدیع است. در عین حال منابعی اعم از مقاله و کتاب با موضوعاتی حدوداً نزدیک، ارائه شده است که از داده‌های آن‌ها در چارچوب روش تحقیق توصیفی - تبیینی استفاده شده است. محدودیت تحقیق حاضر، این بود که هنوز از زمان گسترش و مهار بیماری کووید-۱۹ زمان

زیادی نگذشته، و جامعه جهانی هنوز درگیر بیماری است و تحلیل و بررسی دقیق موضوع، زمان بیشتری را می‌طلبد. در ادامه به طرح مباحثی در خصوص پیدایش و شیوع اولیه، تأثیر شیوع کرونا بر صنعت ورزش، سلامت اجتماعی، تحلیل‌های فلسفه و کلام، مدیریت شهری، مسأله هنر، جغرافیای سیاسی و اقتصادی، مسائل اتحادیه اروپا، خاورمیانه، و به‌طور کلی ساختار جمعیتی پرداخته می‌شود.

۲. پیدایش و شیوع ویروس کووید-۱۹ (کرونا)

یکی از نادرترین حوادث طبیعی به نام بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ یا کرونا ویروس، یا سندرم حاد تنفسی کل جامعه بشری را طی سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۱۹ دربرگرفت و زندگی اجتماعی را با مشکلات فراوانی مواجه کرد. این بیماری نخستین بار در شهر ووهان چین کشف شد. در ۱۱ و ۱۲ ژانویه سال ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی اطلاعاتی از کمیسیون بهداشت ملی چین دریافت کرد که نشان می‌داد منشأ شیوع این بیماری در یک بازار صید دریایی در شهر ووهان بوده است، لذا مقامات چینی در ۷ ژانویه سال ۲۰۲۰ نوع جدیدی از کرونا ویروس را شناسایی کردند (WHO, A, 2020: 1)، و در تاریخ ۱۲ ژانویه ۲۰۲۰ این ویروس رسماً توسط کمیسیون سلامت ملی چین به سازمان بهداشت جهانی گزارش شد و به سرعت به سراسر جهان سرایت کرد که سازمان بهداشت جهانی از آن به عنوان همه‌گیری جهانی یاد نمود. با شیوع این بیماری چالش‌های جدیدی فراروی زندگی بشریت اعم از فلسفه زندگی، جهان‌بینی بشر، قدرت نیروهای طبیعت، کارآمدی علم، دانش و توان دولت‌ها، تعاملات افراد، زیست جمعی، ارتباطات جهانی، اقتصاد، رفاه عمومی، حقوق بشر و غیره قرار گرفت. به طوری که دولت‌ها برای پیشگیری از شیوع بیشتر آن و تأمین سلامت عمومی، امنیت انسانی، دست به وضع قوانین خاص، جرم‌انگاری، قرنطینه مردم، اعمال نظارت‌ها، محدودیت در حق‌ها و آزادی‌های مردم، فاصله‌گذاری فیزیکی، اجتماعی و هوشمند، سازوکارهای حمایتی و از همه مهم‌تر اعلام وضعیت اضطراری دولتی نمودند. برای پی بردن به جدیت و مهلک بودن این بیماری باید به آمار گسترده بیماران و فوت‌شدگان در جهان نگرست که باعث شد سازمان بهداشت جهانی این بیماری را پاندمیک یا همه‌گیر نامد.

شیوع ویروس کرونا، بعد از جنگ جهانی دوم، بزرگ‌ترین بحران جهانی به حساب می‌آید. به‌طور کلی، کرونا ویروس‌ها خانواده بزرگی از ویروس‌ها هستند که گستره‌ای از ویروس سرماخوردگی معمولی، تا عامل بیماری‌های شدیدتری همچون سارس، مرس و کووید ۱۹ را شامل می‌شوند. کروناویروس‌ها در دهه‌ی ۱۹۶۰ کشف شدند و مطالعه بر روی آن‌ها به طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. این ویروس به طور طبیعی در پستانداران و پرندگان شیوع پیدا می‌کند، با این حال تاکنون هفت نوع

کرونا ویروس منتقل شده به انسان، کشف شده است (Zhang, 2008). آخرین نوع آن‌ها، کوید ۱۹ یا سندرم حاد تنفسی است. افراد مسن و دارای مشکلات پزشکی حاد، مانند بیماری‌های قلبی عروقی، دیابت، بیماری‌های مزمن تنفسی و سرطان در صورت مبتلا شدن به ویروس کرونا در معرض خطر جدتری نسبت به بقیه افراد قرار می‌گرفتند (World Health Organization, 2019).

این پاندمی اقتصاد را از سه جهت تحت تأثیر قرار داده است:

۱- اختلال در طرف عرضه

۲- اختلال در طرف تقاضا

۳- سرایت از طریق زنجیره تأمین.

وجود اختلال در بازرگانی داخلی و خارجی باعث کاهش شدید شاخص‌های تولیدی هم در طرف عرضه و هم در سمت تقاضا گردید، به طوری که احتمال شکل‌گیری وضعیتی مشابه بحران جهانی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۹ دور از ذهن نخواهد بود. در شرایط کنونی و با توجه به اثرات کنونی این ویروس بر بخش تولید به ویژه زنجیره‌های تأمین، کشورها را به اقتصادهای بسته و مجزا از یکدیگر تبدیل کرد (Fars Province Program and Budget Organization, 2019: 9).

۳. پیامدهای اجتماعی کرونا

همه‌گیری کرونا باعث تغییر الگوی خرید و مصرف، تغییر شرایط کاری، استفاده بیشتر از فضای مجازی و اینترنت، کاهش ساعات کاری حضوری، رونق و افزایش آموزش مجازی دانش‌آموزان و دانشجویان، کاهش شدید درآمد و حتی در پاره‌ای موارد بیکار شدن اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه گردید و زمینه‌گذار از فردگرایی به جمع‌گرایی (احیای روحیه ایثارگری، تقدم منافع جمعی بر منافع فردی و کنار گذاشتن فردمحوری و خودخواهی بخصوص در جوامع غربی) را فراهم کرد. همه‌گیری کرونا باعث شد مراسم و اعیاد و مناسک مهم مذهبی در سراسر جهان و کشورهای اسلامی و ایران از جمله برگزاری آئین‌های مذهبی مهم مسیحیان و یهودیان و مراسم حج، عید سعید فطر، نمازهای جمعه و جماعت، روز قدس، متوقف گردد که زمانی امری ناممکن تلقی می‌شد. همچنین، همه‌گیری کرونا باعث ایجاد یک جو روانی ترس و نگرانی عمومی و وحشت از دست دادن عزیزان و اعضای خانواده و دوستان و آشنایان در میان مردم شد، به طوری که احساس وابستگی و دلبستگی بیشتری نسبت به اطرافیان خود به طور اخص و نسبت به تمامی هموعان به طور اعم پیدا کردند. در بعد آموزشی، با وجودی که تعطیل شدن کلاس‌های حضوری برای دانش‌آموزان و دانشجویان، به‌ویژه دانش‌آموزان دوره ابتدایی که نیاز شدیدی به معلم و

راهنمایی برای پیشرفت درسی و آموزشی دارند، در ابتدا به عنوان یک مشکل و آسیب جدی نگریسته شد، اما به تدریج و با عادت کردن دانش آموزان و دانشجویان و معلمان و اساتید آن‌ها به آموزش در فضای مجازی، وسعت و تأثیرگذاری آموزش مجازی افزایش قابل توجهی نسبت به آموزش سنتی پیدا کرد. همه‌گیری کرونا ظرف چند ماه باعث به وجود آمدن شیوه‌های نوین زیست اجتماعی در بستر شبکه‌های مجازی شد. امروزه، دید و بازدیدهای خانوادگی و اقوام، گفتگوها، همایش‌ها، سمینارها، مجالس ترحیم، عرضه محصولات جدید شرکت‌ها به بازار و حتی جلسات هیأت دولت و افتتاح پروژه‌های عمرانی در سراسر دنیا با استفاده از فضای مجازی و به صورت وینار برگزار می‌گردد، که باعث تغییر سبک زندگی مردم از شیوه سنتی به زندگی مدرن و ارتقای سواد رسانه‌ای و سعی مردم در آشنایی هرچه بیشتر با فناوری‌های ارتباطی نوین بخصوص یادگیری از استفاده از گوشی‌های هوشمند تلفن‌های همراه و شبکه‌های اجتماعی مجازی شد.

در همین راستا، با همه‌گیری کرونا شیوه‌های گذراندن اوقات فراغت در خانواده‌ها هم دستخوش تغییرات اساسی شد. با این شرایط جدید، افراد اوقات بیشتری برای فراغت در اختیار داشتند و سعی کردند به بهترین شکل ممکن (مطالعه، تماشای فیلم یا حضور در شبکه‌های اجتماعی) از آن بهره‌برداری کنند. در دوره‌ی کرونا مصرف دیجیتال در میان مردم تبدیل به خلاقیت دیجیتال شده، و به جای استفاده کورکورانه از کالاهای و خدمات فضای دیجیتال، از این فضای گسترده برای آموزش، امیدبخشی و فروش هدفمند محصولات و خدمات بهره‌گیری شد. این امر سبب گردید تا در شرایط استرس و نگرانی ناشی از بحران کرونا، به حفظ و گسترش نشاط اجتماعی در جامعه کمک کند. با نگاهی به موضوع سرمایه اجتماعی و فضای مجازی، برخلاف نظر شماری از محققان دیگر، می‌توان تقویت سرمایه اجتماعی با عنوان فضای مجازی را یکی از جنبه‌های مثبت شیوع کرونا دانست که می‌تواند تمرینی جهت بازاندیشی و برساخت شرایط زیستن در موقعیت‌های دشوار و بحرانی باشد (Imani Jajermi, 2019: 98-95).

۴. صنعت ورزش

پس از تبدیل ویروس کرونا به یک همه‌گیری، بسیاری از مشاغل و صنایع بزرگ همانند صنعت ورزش آسیب‌های جدی دیدند. تعطیلی مقطعی لیگ‌ها و مسابقات معتبر در کشورهای مختلف، برگزاری مسابقات بدون حضور تماشاگران، زمزمه‌های لغو برخی مسابقات ملی و بین‌المللی پیشرو و تعطیلی مراکز تندرستی و باشگاه‌های ورزشی و در پی آن، بی‌رونق شدن بازار خرده‌فروشی و عمده‌فروشی کالاهای ورزشی گواه بر تأثیرات اقتصادی این بیماری بر ابعاد مختلف صنعت ورزش بوده است. تأثیرات

کرونا ویروس تنها بر روی بخش‌های اقتصادی ورزش نبوده است یا حتی می‌توان اذعان کرد که همه آثار این ویروس بر ورزش منفی نبوده‌اند و آثار مثبتی نیز داشته است که جای مطالعه و بررسی دارد. در ورزش‌های حرفه‌ای، هنگامی که استادیوم‌های بزرگ، حقوق تلویزیون، اسپانسرها و حجم چشمگیری از درآمد، مدنظر قرار می‌گیرد، تأثیرات ویروس کرونا مشهودتر می‌شود. هنوز مشخص نیست چه تأثیرات طولانی مدتی بر سایر عوامل از جمله درگیری هواداران، مشارکت ورزشی، اشتغال در صنعت ورزشی و رفاه کارمندان و ورزشکاران خواهد داشت. تعویق یک‌ساله المپیک توکیو و یورو ۲۰۲۰، بخشی از تأثیر این ویروس کوچک بر دنیای ورزش است؛ که سبب شد برگزارکنندگان این بازی‌ها با ضررهای مالی سنگینی مواجه شوند. تعلیق لیگ‌های معتبر فوتبال جهان در ماه‌های ابتدایی شیوع ویروس کرونا و بعد از آن برگزاری مسابقات بدون حضور تماشاگران، موجب شد منابع درآمدی باشگاه‌های فوتبال از جمله حق پخش تلویزیونی و بلیت‌فروشی که به برگزاری لیگ وابسته بود، با کاهش چشمگیر، و حتی سهام باشگاه‌ها هم با سقوط مواجه شود و آینده مالی آن‌ها هم به خطر افتد. علاوه بر این، کرونا جامعه ورزش را با بحران مالی نیز مواجه کرد، و این بحران مالی شامل بیکاری چندین ماهه مربیان، مدیران و کارکنان بخش‌های فرعی اماکن ورزشی و مسابقات بود. در بخش کسب‌وکارهای مرتبط با تولید و ارائه کالاها و لوازم ورزشی، به دلیل تعطیلی اماکن، فضاها و باشگاه‌های ورزشی و عدم امکان پرداختن به ورزش، مردم کمتر از گذشته مبادرت به خرید لوازم و پوشاک ورزشی کردند و باشگاه‌های ورزشی نیز به دلیل تعطیلی، خرید تجهیزات نداشتند که موجب کاهش تولید، فروش و واردات کالاها و لوازم ورزشی شد (Heydari and others, 2019: 1206-1205).

علاوه بر این، با ایجاد قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی در سراسر جهان، و تغییر شکل بنیادین فعالیت‌ها، روند آموزشی ورزش و دنبال کردن فعالیت‌های معمول ورزشی با شرایطی بحرانی مواجه شد. از این‌رو، برای خروج از بحران، تمایل به آموزش‌های آنلاین سوق یافت تا صنایع با مشکل مواجه نشوند و توسعه‌ی برنامه‌های آموزشی با سرعت صورت بگیرد (Safania and others, 2019: 95).

۵. حق سلامت و سلامت اجتماعی

سلامت؛ ارزشی اجتماعی، حقی انسانی، کالایی عمومی و اساسی، ثروتی برای نظام‌های اجتماعی، نیرویی مولد و از شاخص‌های کلیدی اقتصادی پویا و جامعه‌ای موفق است. سازمان بهداشت جهانی کارکردهای اصلی نظام سلامت را شامل حاکمیت، تأمین مالی، تولید منابع و ارائه خدمات سلامت

و سه هدف اصلی نظام سلامت را شامل ارتقا و حفظ سلامتی مردم جامعه، پاسخگویی به انتظارات مردم و حمایت مالی از آن‌ها در مقابل هزینه‌های سلامت بیان کرده است. در دنیای امروز، دیدگاه‌های مرتبط با بهداشت و سلامت، چشم‌اندازی وسیع‌تر پیدا کرده‌اند و بنا به ضرورت به تعیین‌کننده‌های غیرطبی سلامت، توجهی ویژه معطوف شده است. هر یک از این تعیین‌کننده‌ها به خودی خود و یا از طریق تأثیر بر یکدیگر وضع سلامت را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهند. این تعیین‌کننده‌ها؛ مانند وراثت، شیوه‌ی زندگی، محیط‌زیست، وضع اقتصادی - اجتماعی و غیره بوده، که تأثیر چشم‌گیری بر سلامت و پیامدهای آن از جمله کیفیت زندگی دارند. به‌جز عوامل ثابتی مثل سن، جنس و وراثت که غیرقابل اصلاح و اندازه‌گیری هستند، مراقبت‌های درمانی تنها ۲۰ درصد، رفتارهای سالم ۳۰ درصد، عوامل اقتصادی و اجتماعی ۴۰ درصد و محیط فیزیکی ۱۰ درصد در تعیین سلامت مردم سهم دارند و سیاست‌ها و برنامه‌ها می‌توانند از طریق تأثیر بر تعیین‌کننده‌های سلامت، سلامت مردم (امید به زندگی، کیفیت زندگی) را تعیین کنند. تعیین‌کننده‌های اجتماعی - سیاسی سلامت، حتی بسیار بیشتر از عوامل بیولوژیک می‌توانند سبب بروز بیماری شوند و بدون توجه به این مسائل، دستیابی به اهداف سلامت غیرممکن است. برخی معتقدند بهداشت و سلامت، یک انتخاب سیاسی است و سیاست کشمکش مداوم برای کسب قدرت در میان ذی‌نفعان رقیب است. بررسی سلامت از نقطه‌نظر عوامل تعیین‌کننده سیاسی، به معنای تحلیل چگونگی تأثیر نهادها، مؤسسات، منافع، دیدگاه‌های ایدئولوژیک بر سلامت در سیستم‌های مختلف سیاسی و فرهنگی و در سطوح مختلف حکمرانی است. سیاست؛ خوب یا بد، نقشی حیاتی و اساسی در مسایل و موضوعات بهداشتی ایفا می‌کند. سلامت و بهداشت؛ عموماً، دربردارنده اقدام دولتی برای دستیابی به اهداف و نتایجی است (جلوگیری از بیماری و صدمات) که افراد علاقه و توانایی برای انجام آن‌ها، به نفع ندارند. بیماری‌ها و ویروس‌هایی که می‌توانند تمامی جامعه را درگیر کنند، نه تنها مسئله‌ای در باب سلامت عمومی هستند، بلکه اگر از حد معینی نیز بگذرند، می‌توانند به مسئله امنیتی ملی تبدیل شوند و منبعی برای بی‌ثباتی اجتماعی، شورش، و نارضایتی اجتماعی باشند (Mirasakandari and Darvish Nouri Kalaki, 2019: 38-37).

سازمان بهداشت جهانی، حاکمیت و رهبری را به عنوان یکی از اجزای مهم نظام سلامت در کنار سایر اجزا (نیروی انسانی، اطلاعات، تجهیزات و ملزومات، تأمین مالی و ارائه خدمات سلامت) معرفی کرده است. حاکمیت نظام سلامت وظیفه دولت است که شامل تدوین قوانین،

سیاست‌گذاری، تعیین اولویت‌های خدمات سلامت، هماهنگی ارائه خدمات و نظارت و ارزشیابی خدمات ارائه شده می‌باشد (Mossadegh Rad and Rahimi Tabar, 1398: 13).

حق بر سلامتی، دربردارنده عوامل مختلف اقتصادی و اجتماعی است که می‌تواند به شرایطی که انسان می‌تواند از سلامت کامل برخوردار باشد، تأثیر بگذارد. این عوامل متعدد می‌تواند تغذیه مناسب، مسکن، دسترسی به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، سیستم تصفیه مناسب، شرایط کار مطمئن و محیط‌زیست سالم باشد. اعلام وضعیت اضطراری از سوی سازمان بهداشت جهانی به این معنا است که ویروس اکنون فراتر از مرزهای چین، به یک اپیدمی جهانی تبدیل شده، و مهار آن مستلزم مداخلات متناسبی در عوامل محیطی شامل تشخیص، پیشگیری و کنترل است که همکاری‌های همه‌جانبه در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در تخصص‌های چندگانه را می‌طلبد. ظهور پدیده همه‌گیری بیماری کرونا در جهان، علاوه بر تهدید بر سلامت جسمی انسان، سلامت روانی وی را نیز دچار اختلال، هراس و اضطراب کرد. با توجه به این مهم، آنتونیو گوترش، دبیرکل سازمان ملل متحد با انتشار پیام ویدیویی اعلام کرد: «طبقه معلول جامعه نسبت به طبقات دیگر، از ویروس کرونا بیشتر متأثر می‌شوند. بر این اساس، از دولت‌ها می‌خواهیم تا معلولان را به لحاظ اقدامات مقابله‌ای و بهبودی کووید-۱۹، در مرکز توجه قرار داده، و نسبت به حقوق آن‌ها، توجه بیشتری داشته باشند. همه‌گیری کرونا ویروس، در حال تشدید نابرابری‌ها بوده، و در این زمینه تهدیدات جدیدی ایجاد کرده است. بر این اساس، افراد دارای معلولیت بیشتر در فقر زندگی می‌کنند و میزان بیشتری از خشونت‌ها، بی‌توجهی و سوءاستفاده را در این ایام کرونایی تجربه می‌کنند. افراد دارای معلولیت و سالمندان که در خانه‌های سالمندان زندگی می‌کنند، بیشتر آسیب‌پذیر هستند». با این وجود، در طول همه‌گیر شدن ویروس کرونا، جهان شاهد گزارشات مختلفی از نقض حقوق بشر از جمله سانسور، تبعیض، بازداشت خودسرانه و درمان نشدن سالمندان و معلولین ذهنی از سوی برخی کشورها در نقاط مختلف جهان بود (Ajri Aysk and Broghni, 2019: 75).

۶. فلسفه، کلام، اخلاق، و عقلانیت ارتباطی

تاریخ بشر نشان می‌دهد که در کنار انواع خوشی‌ها و لذت‌ها، اقسامی از دردها و رنج‌های ناشی از علل مختلف، به بشر روی آورده، و زندگی‌اش را متأثر نموده، و ذهن او را به سمت پرسش‌های فلسفی و الهیاتی سوق داده است. در پرتو این پرسش‌ها، مسئله مهمی در تاریخ فلسفه و کلام، شکل گرفته است که به «مسئله شر» موسوم است. آیین‌های بودایی و زردشتی مملو از مطالب عمیق در خصوص ماجرای

خیر و شر و راه‌های رهایی از چنگ شرور است و در آثار قدیم فلسفی نیز مباحثی در این زمینه به چشم می‌خورد؛ به عنوان مثال اپیکوروس (۳۴۲ ق.م) که مطرح‌کننده اصلی یکی از تقریرهای مسئله شر است، می‌گوید: «شر که حیات آدمی از آن رنج می‌برد، با اندیشه هدایت الهی در جهان سازش‌ناپذیر است» (Capleston, 1375: Volume 1, 465). در کتب اولیه فیلسوفان اسلامی و فلاسفه قرون وسطی و فیلسوفان پس از آن قرون (مثل دکارت و هیوم) نیز مباحث مختلفی در باب شرور وجود دارد. بحث شرور در فلسفه و کلام اسلامی در ارتباط با عنایت و حکمت و عدالت خداوند و قضای الهی مطرح می‌شود (Ibn Sina, 1363:414; Lahiji, 1372:310)، و این متفکران عمدتاً با دیدگاه مبتنی بر عدمی انگاشتن شر در تحلیل نهایی، و ارجاع آن به لازم لاینفک این جهان خاکی و توأم با تغییر و تضاد، به حل و تبیین آن همت می‌گمارند (Imanpour, 2019: 72). از این دیدگاه، شیوع ویروس کرونا می‌تواند به شر لازم تعبیر شود که آدمیان را به تفکر و چاره‌اندیشی برای بهزیستی سوق می‌دهد.

با گسترش بیماری کرونا ویروس یا کووید ۱۹، به عنوان یک اپیدمی جهانی، همکاری‌های متقابل و نوع دوستی بیشتر اهمیت یافته، و مهار بیماری، درمان مبتلایان و پوشش نیازهای آسیب‌دیدگان و تأمین حقوق انسانی، نیازمند مبنایی اساسی جهت الزامی شدن اصل حمایت از حقوق انسانی دیگران، است. متأثر از کووید ۱۹، حقوق انسانی افراد زیادی در معرض آسیب قرار گرفته، و اخلاق وظیفه‌گرا به جهت نهادینه‌سازی قانون الزامی عمل به تکلیف ناشی از فاعل اخلاقی و خودآیین، خرد خودبنیاد و اراده نیک و آزاد، می‌تواند منشأ حرکت افراد اخلاقی برای تضمین اصل حمایت از سایرین در برابر این بیماری شود. در این راستا، آسیب‌های وارده ناشی از همه‌گیری کرونا ویروس را می‌توان در دو حوزه سلامت جسمی و سلامت روانی تقسیم‌بندی نمود:

الف- سلامت جسمی: مسائلی همچون فقر، گرسنگی، تشنگی، سوءتغذیه، کمبود مواد مغزی و ویتامین‌ها، کاهش ایمنی بدن، معیشت و رفاه، کار، شغل، تولید، کسب‌وکار، منابع کم، محرومیت از حق‌ها و آزادی‌ها می‌تواند برخی افراد را در معرض این بیماری و سایر بیماری‌ها قرار دهد. لذا به‌منظور صیانت از سلامتی جسمی، این افراد نیازمند حمایت‌های مالی، تأمین حداقل امکانات ضروری اولیه (غذا، آب، مسکن و سرپناه)، سازوکارهای جبرانی و خسارتی از سوی سایر افراد و دولت می‌باشند.

ب- سلامت روانی: روح و روان افراد در اثر بلایا و حوادث ناخوشایند، دچار آسیب می‌شود. استرس، اضطراب، افسردگی، درماندگی، ناامیدی، خشم، عصبان، احساس شکست، ناکامی و ترس یا مصیبت از

بابت از دست دادن خانواده، دوستان، بستگان، کار، درآمد، مالکیت، روابط احساسی و اجتماعی، حریم خصوصی، جدایی خانواده، عدم امنیت، ایجاد اختلال در روابط اجتماعی و اعتماد به نفس و غیره می‌تواند افراد را در معرض اختلالات روانی قرار دهد، لذا مداخلات روان‌پزشکی، روان‌کاوی، مشاوره، مددکاری و مراقبت‌های بهداشت روانی باید به‌عنوان بخشی از پاسخ بهداشتی، فوراً در دسترس قرار گیرد (WHO, 2019: 4-6)، حمایت و انجام مراقبت روان‌شناختی از افراد سالمند (Europe Platform AGE, 2020: 3)، بیماران روانی، افراد تحت اختلالات روانی شدید، ساکن در خانه‌های بهزیستی، اشخاص معلول و ناتوان حرکتی به دلیل انزوای اجتماعی (UHCHR, 2020: 3)، افراد در زندان، نظامیان در پادگان، حقوق آموزشی، پرورشی، بهداشتی و ورزشی کودکان، در این شرایط بسیار مهم است. بیماری کرونا به شیوه‌های مختلفی به حقوق و آزادی‌های افراد در حوزه‌های خصوصی و عمومی آسیب وارد می‌نماید و قطعاً مخاطرات و مشکلاتی را به بار خواهد آورد و رفع آن‌ها در کوتاه‌مدت و بلندمدت نیازمند حمایت‌ها و نظام جبران‌های مادی و معنوی است. اعلام وضعیت اضطراری از سوی دولت (IFES, 2020: 2)، بر بسیاری از حق‌ها و آزادی‌ها تأثیر گذاشت، و سلامت جسمی و روحی را تحت تأثیر خود قرار داد (Khosravi, 2019: 204).

در عین حال، در سطح جهانی، بسط عقلانیت ارتباطی میان مشارکت‌کنندگان در گفت و گوی انتقادی به گسترش خرد جمعی جهانی می‌انجامد. در پی این گسترش، رویکرد به اندیشه‌هایی همچون لحاظ به هم‌پیوستگی منافع بشری فراتر از معیارهای قومی، جنسی و ملی، اولویت‌یابی توسعه پایدار در سطح جهانی، پدیداری فهمی فراگیر از فوریت و ضرورت حفاظت از محیط‌زیست، اهمیت‌یابی احترام به حقوق حیوانات، و ... تقویت خواهد گردید. همچنین این نتیجه حاصل می‌شود که امکان گفت‌وگوی جهانی میان مشارکت‌کنندگان آزاد و فارغ از اقتدار سیستم‌های مدافع بلوک‌های قدرت و ثروت، زمانی تقویت می‌شود که ظرفیت شکل گرفته در پی بحران کرونا فراتر از این بحران، به مثابه مبنای گفت‌وگویی انتقادی جهت شناسایی خیر عمومی ابنای بشر لحاظ گردد. در این راستا، باید به شکل‌گیری ابزار زبان-شناختی مشترک (زبان مشترک دانشی) و فنی (فضاهای گفت‌وگوی عمومی جهانی همچون اینترنت) در عرصه بین‌الملل و میان زیست جهان‌های متعدد مشارکت‌کنندگان در حوزه عمومی بین‌المللی توجه نمود و گسترش کارکردی این ابزار زبان‌شناختی و فنی را در فضای پساکرونا به بحث گذاشت (Mobaleghi, 2019: 333).

۷. مدیریت شهری و تاب‌آوری

مخاطرات؛ یکی از مهم‌ترین موضوع‌ها در حوزه‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری از جهت مدیریت بحران و خطرپذیری، کاهش ریسک و آسیب‌ها، افزایش ایمنی و کیفیت زندگی است. شهر به‌عنوان بستر وقوع حوادث دارای اهمیت زیادی است؛ از این رو برنامه‌ریزی، شناخت فضاهای شهری و طراحی مناسب آن، تلاشی است برای تأمین نیازهای گوناگون شهروندان در سه بُعد پیشگیری، مقابله و اقدامات پس از بحران (Mehr Danesh and Azadi Zadeh, 1399: 133). افزایش دانش و مهارت در برابر درک خطر توسط شهروندان و ارتقاء توانایی در راستای توسعه راهبرد کاهش خطر، ویژگی مهم یک شهر تاب‌آور است. مفهوم تاب‌آوری را می‌توان به چند شکل تعریف کرد: تاب‌آوری آینده‌نگرانه و مدیریت بلایا در آینده و پیش‌بینی آن‌ها در طی دوره‌های آینده و همزمان که مهارت مقابله شهر و شهروندان در برابر حوادث را مدنظر قرار می‌دهد و تاب‌آوری گذشته‌نگر با تمرکز بر برگشت‌پذیری کرونا و شرایط بعد از آن و بهبودی پس از آسیب ناشی از بلایا، قابل شناخت است. با توجه به مفهوم تاب‌آوری شهری، طراحی شهرها و ساخت و ساز، تقویت قدرت تصمیم‌گیری مقامات محلی و برنامه‌ریزی شهری از نظر خدمات شهری و فاصله مناطق مسکونی و جلوگیری از بلایا، دارای اهمیت است (Mehr Danesh and Azadi Zadeh, 1399: 156).

۷-۱. هنر

بدیهی است واقعیت مجازی مفهوم حضور و حضور از راه دور را در بر می‌گیرد. حضور به معنای حس بودن در محیط‌زیست و حضور از راه دور به معنای حضور از طریق رسانه‌ها مثل تلفن، تلویزیون، شبکه‌های اجتماعی است. بنابراین واقعیت مجازی، شبیه‌سازی واقعی اجسام به‌صورت مجازی است اما فضای مجازی ایجاد ارتباط بین فردی در دنیای مجازی تحت پوشش اینترنت است. فضای مجازی استعاره‌ای برای توصیف محیط غیر فیزیکی ایجاد شده توسط سیستم‌های کامپیوتری است. دنیای مجازی کاربرد گسترده‌ای در سبک و کار آموزش و پرورش و شبکه‌های اجتماعی دارد. با ظهور و رشد ارتباطات الکترونیک کلمه فضای مجازی وارد ادبیات روزمره شده است. هنرمندان دوران کرونا دریافتند که می‌بایست با توجه به شرایط جدید، به گونه‌ای هماهنگ شوند که بتوانند از زوایای جدید به زندگی بنگرند. هنرمند این مسیرها را امتحان کرد تا به اینترنت، فضای آنلاین و شبکه‌های اجتماعی رسید تا جهان خود

را کشف کند. امروزه با پیشرفت ابزارهای ارتباطی الکترونیکی می‌توان گفت محدودیت‌های بسیاری از زندگی انسان‌ها حذف شده است و افراد برای برقراری ارتباطات نیازی به طی مسافت‌های طولانی و هزینه کردن وقت ندارند. فناوری اینترنت، هزینه‌های ارتباطی را کاهش داده، و محدودیت‌های جغرافیایی را از بین برده است. امروزه ارتباطات رایانه‌ای و اینترنتی شبکه‌ای جهانی را به وجود آورده، که حوزه‌های متنوع زندگی را تحت تأثیر خود قرار داده است. شبکه‌های اینترنتی ارتباطات آنلاین را برای کاربران خود فراهم می‌کنند که موجب تعامل سریع و آسان آنان با یکدیگر می‌شوند. مقصود از فضای مجازی در دنیای دیجیتال کنونی فضاهایی است که بر بستر اینترنت قرار داشته، و امکان برقراری ارتباطات و شکل‌گیری تعاملات را بین افراد انسانی بدون مجاورت و حضور فیزیکی از سراسر جهان امکان‌پذیر می‌کنند. همچنین در این فضاها کاربران امکان به اشتراک گذاشتن صوت، تصویر، ویدیو و متن را دارند. انسان کنونی علاوه بر استفاده از حواس پنج‌گانه‌ی خود برای ادراک حسی در جهان طبیعی، جهان انسانی گسترده‌ای را از طریق فضای مجازی ادراک می‌کند و معناهای بی‌شماری را از جهان طبیعی و جهان ادراک انسان کنونی با نگاه پدیدارشناسانه، چالش‌های فراوانی پیش روی انسان مدرن را به تصویر می‌کشد. پس فضای مجازی به نوعی باعث گسترش و ایجاد تغییر در درک و آگاهی مردم در هر زمینه می‌شود. هنر در روزهای بحران و درگیری با کرونا، به فکر نجات روح و روان آدمی افتاد، چرا که تنها نجات دهنده‌ی روزهای تنهایی و قرنطینه‌شده‌ی ما انسان‌ها، هنر و فرهنگ بود. به‌طور کلی، جهان هنرمند، نوع دید و نگاه او به خلق اثر هنری با ورود کرونا به زندگی و دنیا، تغییر کرده است. تجربه‌ی هنرمند از هنر، خلق هنر، جهان پیرامون او و رویارویی مخاطب با اثر هنرمند به قبل از کرونا و بعد از کرونا تقسیم می‌شود (Shahla, 2019: 39).

به این ترتیب، با شیوع ویروس کرونا و تأثیرگذاری آن بر زندگی اجتماعی، عرصه فعالیت‌های هنری نیز هریک به نوبه خود دستخوش تغییراتی شدند. برای نمونه اجرای مجازی کنسرت‌ها، تئاترها و فیلم‌های آنلاین، برگزاری کلاس‌های آنلاین کارگردانی، بررسی ساختار فیلم، نقاشی، موسیقی، مصاحبه به طور آنلاین را می‌توان نام برد. همچنین هنرمندان هر یک متناسب با حوزه و بستر کاری خود، مبادرت به ایجاد تحول و تغییر خلاقانه در راستای نحوه‌ی ارائه خود، کردند که مخاطب شاهد و بیننده اثر یا آثار هنری به صورتی متفاوت باشد. از این رو، جامعه توانست به وجود تأثیرات و نقش مهم و مفید فضای مجازی برسد و شاهد ایجاد تغییر در زندگی مردم با وجود شبکه‌های اجتماعی شود. در واقع فضای مجازی تبدیل به بستری مناسب و آماده برای خلق و به نمایش گذاشتن آثار مختلف توسط هنرمندان در

هر زمینه و رشته‌ای، متناسب با عصر کرونا شد. ارتباط سازنده‌ی فرهنگ در این دوران بیشتر به رسانه‌های جدید وابسته شده است: رادیو، تلویزیون؛ کامپیوتر، بانک‌های اطلاعاتی، ماهواره، فیلم‌های چند بعدی، روبات، گوشی همراه، که همگی توانایی تبدیل نظام‌های متفاوت نشانه‌ای را به یکدیگر دارند (Shahla, 2019: 36-37).

۸. جغرافیای سیاسی و اقتصادی

در اقتصاد جهانی شاهد روابط و پویایی آن‌ها و ارتباط عوامل اقتصادی با عوامل جغرافیایی هستیم. این عامل سبب شده است تا مفهوم ژئواکونومیک مطرح گردد. متغیرهای اقتصادی مانند جریان سرمایه، نظام‌های مالی در ارتباط با جغرافیا و سرزمین کشورها قرار دارند. جهان امروز وارد عصر ژئواکونومیک (جغرافیای اقتصادی) شده است و این عرصه به میدان نبرد برای به دست آوردن، استفاده و توزیع مجدد کالاها و خدمات ملی و بین‌المللی تبدیل شده است. بنابراین هر گونه تغییر در عرصه ژئواکونومیک می‌تواند حیات و تداوم کشورها را تحت تأثیر خود قرار دهد. هم اکنون که عرصه جهانی با بیماری کووید-۱۹ از دسامبر ۲۰۱۹ درگیر شده است، شیوع این بیماری به صورت گسترده می‌تواند تأثیرات ژئواکونومیک وسیعی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی داشته باشد. با توجه به این که قرنطینه سبب خاموش شدن بسیاری از کارخانه‌ها و بیکار ماندن نیروی کار در عرصه منطقه‌ای و جهانی می‌شود، می‌تواند خسارات اقتصادی را به دنبال داشته باشد. با توجه به این که در اقتصاد مدرن، تمامی اقتصادها با یکدیگر ادغام شده‌اند، می‌توان مشاهده نمود که هر اتفاقی در هر نقطه از جهان رخ دهد، تأثیرات متوسط تا زیادی بر سایر مناطق جهانی خواهد داشت. از این رو، این ویروس با تحت تأثیر قرار دادن اقتصاد چین به طور قابل توجهی می‌تواند بر سایر اقتصادهای دیگر از جمله اتحادیه اروپا، کشورهای آسیای شرقی و... تأثیر گذارد. این کشور قدرت بالایی برای عرضه کالا و خدمات خود دارد و با قرنطینه خریداران، اقتصاد بین‌المللی دچار کاهش فروش می‌شود. شیوع گسترده کرونا دارای تأثیرات قابل توجهی بر بازیگران ژئواکونومیک، ساختار جهانی، کنش‌ها و ارتباطات و... است. از تأثیرات این ویروس بر اقتصاد چین این است که نرخ تورم در این کشور به بالای ۵۰ درصد رسیده، و رشد اقتصادی نیز ۲ درصد کاهش پیدا کرده است. بازیگران سیاسی در پی یافتن بهترین استراتژی در مناسبات خود با استفاده از منابع جغرافیایی هستند که دارای ماهیتی اقتصادی هستند؛ در شرایط فعلی که کرونا تأثیرات زیادی بر روی وضعیت ژئواکونومیکی کشورها گذاشته است، بازیگران مختلف به صورت‌های گوناگون در پی

یافتن بهترین استراتژی برای غلبه بر شرایط فعلی هستند (Mousavi and others, 2019: 4). در همین راستا، در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۲ پیامدهای منفی شیوع کرونا بر فضاهای مختلف باعث بروز مسائل عدیده‌ای در ساختار قدرت جهانی و مناسبات بین بازیگران سیاسی شده است. به عبارت دیگر تأثیرات مختلف این ویروس بر فضای جهانی در ابعاد مختلف، زمینه‌ساز پیامدهای مختلف در ساختار قدرت جهانی گردید (Jan Parvar and others, 2019: 44).

۹. کرونا و اتحادیه اروپا

ضعف همبستگی اروپایی در مقابله با بحران کرونا موجب تشدید رویکردهای ملی‌گرایانه در کشورهای عضو اتحادیه اروپا شده، و تشدید شکاف‌ها در اروپا و نیز بی‌توجهی به دستاوردهای فراملی این اتحادیه را در پی داشته است. مواردی همچون ناامید شدن شهروندان اروپایی از وجود همبستگی، تشدید گرایش به سمت سیاست‌های ملی‌گرایانه، تشدید شکاف‌های شمال-جنوب و مرکز-پیرامون در اروپا و خدشه-دار کردن ایده اروپای بدون مرز، از مهم‌ترین تأثیرات بحران کرونا بر همبستگی اتحادیه اروپا است. اتحادیه اروپا در واکنش به این بحران از مدیریت بحران‌های قبلی، تقویت حکمرانی را مورد توجه قرار داده، تا با توسل به آن بتواند تاب‌آوری خود را هر چند با هزینه سیاسی بالا افزایش دهد (Sabaghian, 2019: 126).

کرونا بر روابط داخلی و خارجی کشورهای اروپایی نیز تأثیر بسزایی داشته، و مناسبات گذشته را دستخوش تغییرات جدی کرده است. در دوره کرونا، آزادی‌های مدنی و حقوق دموکراتیک و از همه مهم‌تر توافقنامه شنگن به حالت تعلیق در آمد. محتمل است که به سبب رکود اقتصادی و نابسامانی‌های متعاقب آن، به بهانه عدم امنیت، این توافقنامه برای مدتی طولانی‌تر در حالت تعلیق نگهداشته شود. طی یک دهه گذشته، اتحادیه اروپا با چالش‌های بی‌سابقه‌ای در جبهه‌های مختلف مانند بحران مالی، مهاجرت، سیاست خارجی (کریمه)، تجزیه و واگرایی (برگزیت) و بحران مشروعیت (پوپولیسم) روبه‌رو بوده است. در این میان، بحران کرونا اگرچه در نگاه نخست بحرانی بهداشتی به نظر می‌رسد، اما از تأثیرات ژئوپلیتیک آن نمی‌توان چشم پوشید. بر پایه روند رویدادها و اهداف بازیگران، پنج سناریو را در قالب سه دسته‌بندی می‌توان مطرح نمود:

الف- سناریوی مطلوب؛ تداوم همگرایی اتحادیه اروپا و حفظ قدرت بازیگری در سطح روابط بین‌الملل و یا تداوم همگرایی اتحادیه اروپا با رهبری آلمان؛

ب- سناریوی محتمل؛ تبدیل اتحادیه اروپا به کنفدراسیون منطقه‌ای و یا خروج ایتالیا از اتحادیه اروپا؛

ج- سناریوی ممکن؛ واگرایی و فروپاشی اتحادیه اروپا.

به‌طورکلی، پیامدهای بحران کووید ۱۹، اتحادیه اروپا را در مدیریت بحران دچار ضعف‌هایی کرد و قدرت بازیگری آن را در سطح داخلی و بین‌المللی تحت تأثیر قرار داد (Samii Esfahani and Farahmand, 2019: 139). در همین راستا، شیوع ویروس کرونا و ناتوانی و انفعال اولیه نهادهای فراملی اروپایی در پاسخ به این بیماری همه‌گیر باعث شد تا دولت‌های ملی مسئولیت اصلی سیاست‌های کنترل اجتماعی، بهداشت و مرزهای ملی را به عهده بگیرند. آنچه مسلم است، این که بحران کرونا بار دیگر آونگ نوسان میان ملی‌گرایی و منطقه‌گرایی را دست کم در کوتاه‌مدت به نفع ملی‌گرایی تغییر داد و شیوع کرونا نه تنها باعث بازگشت تاریخی به دولت‌های ملی شد، بلکه با تشدید روند پوپولیسم و ملی‌گرایی به عنوان پایه‌ای برای سیاست خارجی و منافع ملی، زمینه حمله و انتقاد بی‌امان از نهادهای اروپایی را فراهم کرد. اما در نهایت ویروس کرونا نه باعث بازگشت تمام عیار به درون مرزهای ملی است و نه به معنای پایان روند منطقه‌ای شدن و اروپایی شدن است و اگر واقع‌بینانه به تحلیل سیاست‌ها و اقدامات کشورها و نهادهای اروپایی در مبارزه با کرونا بپردازیم، درمی‌یابیم که هر دو اقدامات در سطوح ملی و فراملی برای مبارزه با کرونا مؤثر بودند و علی‌رغم تقابل ظاهری و اولیه این دو سطح، شاهد همزیستی این دو سطح در مبارزه با کرونا هستیم و همان‌طور که ظرفیت اقدامات مشترک نهادهای اتحادیه اروپا در زمینه کنترل سلامت و کنترل مرزی تابعی از حقوق و حاکمیت کشورهای عضو است و موفقیت نهادهای اروپایی مخرج مشترک تصمیم‌های دولت‌های ملی است، هماهنگی گسترده و اقدامات نهادی اتحادیه اروپا در هموار کردن شرایط اقتصادی و ابتکاراتی برای تأمین تجهیزات پزشکی در بازار واحد و رهبری برای فعال‌سازی یک سرمایه‌گذاری بلندپروازانه و بسته مالی نیز به نوبه خود باعث تسهیل همکاری میان کشورهای عضو و در نهایت موفقیت نسبی اتحادیه اروپا در مبارزه علیه این ویروس همه‌گیر گردید (Sabaghian and Sarostani, 2019: 307).

نکته دیگری را باید مورد توجه قرارداد این است که در قرن بیستم قدرت‌های جدیدی وارد بازی شدند، کشورهایی مانند چین و هند در آینده ممکن است به لحاظ اقتصادی آمریکا را پشت سر بگذارند. فارغ از چین، هند، ژاپن و کره که قدرت‌های تثبیت شده اقتصادی هستند، قدرت‌های نوظهور کوچکی مانند ویتنام، کامبوج، لائوس، فیلیپین و کشورهای از این دست در آسیا در حال رویش هستند و احتمالاً می‌توانند در آینده روندهای توسعه‌ای آسیا را تحت تأثیر قرار دهند. در آینده باید از این کشورهای

کوچک حتی کشوری مانند برمه و بنگلادش نیز زیاد بشنویم که در حال تولید ثروت، توسعه و رشد اقتصادی هستند. کشورهای آسیای غربی و منطقه خلیج فارس به دلیل چالش‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی هنوز آمادگی ورود به این عرصه را ندارند (Soltani, 2019, in: <https://www.scfr.ir/fa/300/30102/123828>).

۱۰. خاورمیانه

گسترش بیماری کووید-۱۹ در خاورمیانه موجب آشفتگی عمیق اقتصادی از طریق شوک‌های همزمان از جمله کاهش تقاضای داخلی و خارجی، کاهش قیمت نفت، کاهش حجم تجارت، ایجاد اختلال در روند تولید، کاهش اعتماد مصرف‌کننده و سرمایه‌گذار، و وخامت شرایط مالی شد و رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۰ به طور جدی تحت تأثیر قرار گرفت (Zibae, 2019: 50).

اگرچه رانتیر بودن دولت‌ها به عنوان یکی از ویژگی‌های اصلی اقتصاد کشورهای خاورمیانه محسوب می‌شود، اما ادغام منطقه در اقتصاد بین‌الملل که سال‌ها پیش از شکل‌گیری خاورمیانه مدرن رقم خورد، یکی دیگر از ویژگی‌هایی به حساب می‌آید که تاکنون کمتر بدان توجه شده است. پس از جنگ جهانی اول به استثنای ایران، ترکیه و عربستان سعودی؛ تمامی کشورهای منطقه در وضعیت قیمومیت یا تحت-الحماگی قرار داشتند. شرایط مذکور باعث تداوم جهت‌گیری اقتصاد دولت‌های تازه تأسیس منطقه در راستای نیازمندی اقتصاد قدرت‌های بزرگ به عنوان راهبران اصلی بازارهای بین‌المللی بود. در این ارتباط، کشف نفت در خاورمیانه بیش‌ازپیش سرنوشت اقتصادی دولت‌های منطقه (اعم از دولت‌های نفتی و غیرنفتی) را به اقتصاد بین‌الملل وابسته کرد؛ آن‌چنان که تاریخ نزدیک به یک سده اخیر نشان می‌دهد، با کاهش قیمت نفت در بازارهای جهانی، روند توسعه و پیشرفت کشورهای نفتی دچار اختلال می‌شود و کشورهای غیرنفتی نیز به همین میزان شاهد کاهش کمک‌های بلاعوض کشورهای ثروتمند حوزه خلیج فارس و بیکاری خیل عظیم نیروی انسانی شاغل خود در کشورهای نفتی هستند. بر این اساس، ایجاد خلل در بازارهای بین‌المللی به واسطه علل مختلف از جمله فراگیری بیماری کووید-۱۹ تأثیر بسزایی در اقتصاد منطقه دارد. گسترش جهانی ویروس کرونا تصویری از وابستگی اقتصادی منطقه به محیط بین‌الملل است. وابستگی متقابل دولت‌ها در عین حال که توانسته است زمینه‌ساز موفقیت قدرت‌های نوظهور اقتصادی نظیر چین، هند، اندونزی، و برزیل گردد، در بحران‌های بین‌الملل تأثیرات منفی بر وضعیت اقتصادهای ادغام شده در اقتصاد بین‌الملل دارد. در این ارتباط، شوک دوگانه بیماری مسری

کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت، اقتصاد بین‌الملل را به طور عام و اقتصاد خاورمیانه را به طور خاص متأثر نموده است. از یک طرف، دولت‌ها برای حفظ جان شهروندان مجبور به وضع مقررات منع تردد با هدف مهار گسترش این ویروس هستند؛ از طرف دیگر، این اقدام بر بخش‌های مختلف اقتصادی کشورها تأثیرات منفی داشته، و موجب جزیره‌ای شدن اقتصاد شده است. برنامه‌های محدودسازی در دو سطح بین‌المللی و منطقه‌ای باعث شوک عرضه و تقاضای منفی گردیده، و این شوک به نوبه خود تعمیق فقر را به دنبال داشته است. به عبارت دیگر، اقدامات به‌عمل‌آمده، موجب شکل‌گیری یک حلقه نافرجام از بازتولید عرضه و تقاضای منفی و تعمیق فقر شده است. به‌طوری‌که برنامه‌های کنترلی با ایجاد اختلال در زنجیره ارزش جهانی باعث نقصان در روند عرضه گردیده است؛ شوک عرضه به‌واسطه متأثر ساختن عوامل تولید، تعمیق فقر را رقم زده، و تعمیق فقر باعث ظهور پدیده تقاضای منفی شده است. بر این اساس، قطع همکاری‌های اقتصادی در سطح بین‌الملل به‌واسطه وضعیت مبهم ناشی از این بیماری و نتایج منفی آن، اقتصاد جهانی از جمله منطقه خاورمیانه را در سراسیابی سقوط قرار داد.

بیماری مسری کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت می‌تواند پایه‌ای برای تجدیدنظر دولت‌های خاورمیانه در وابستگی به منابع رانت در شکل نفت (دولت‌های دارای منابع هیدروکربن)، حق عبور ترانزیت کشتی‌ها (مصر)، موقعیت ژئوپلیتیک (سوریه) یا دریافت کمک از قدرت‌های بزرگ (اردن و مصر) باشد. علاوه بر این موارد، کاهش حجم تجارت و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی، افول میزان ورود گردشگران بین‌المللی به کشورهای منطقه و در نهایت کاهش سطح انتقال وجه ناشی از اشتغال نیروی کار شاغل در دیگر مناطق به کشورهای منطقه، پرده‌ای دیگر از این وابستگی اقتصادی متقابل کشورها است که به دنبال گسترش بیماری کووید-۱۹ و اقدامات به‌عمل‌آمده توسط دولت‌ها در سراسر جهان و از جمله خاورمیانه، زمینه‌ساز روند نزولی وضعیت اقتصادی منطقه شده است (Zibae, 2019: 59-60).

بر اساس آمارها، اقتصاد خاورمیانه به‌واسطه بیماری کووید-۱۹ در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال پیش از آن، ۵/۲ درصد کوچک‌تر شد. این آمار بی‌سابقه‌ترین رکود اقتصادی خاورمیانه را رقم زده است. اگرچه ابتکار عمل دولت‌ها مبنی بر اعمال محدودیت در جابجایی‌های اجتماعی باعث مهار گسترش ویروس موردبحث گردیده است، اما درعین‌حال زمینه‌ساز ایجاد اختلال در روند تولید و تعمیق فقر در منطقه نیز به حساب می‌آید. به نظر می‌رسد پیاده‌سازی برنامه‌های کنترلی برای جلوگیری از انتشار ویروس کرونا در دو سطح منطقه‌ای و بین‌المللی باعث ایجاد وقفه در زنجیره ارزش جهانی گردید. این امر از یک سو باعث اختلال در روند عرضه کالا و خدمات در اقتصادهای داخلی شد و از سویی دیگر کاهش تقاضا

را در سطح کلان رقم زد. این شرایط، در روند نزولی حجم سرمایه‌گذاری و تجارت خارجی، کاهش قیمت نفت، جریان حواله‌های انتقال وجه و صنعت گردشگری منطقه بیش از دیگر بخش‌ها مشاهده می‌شود (Zibae, 2019: 35).

گسترش بیماری کووید-۱۹ در خاورمیانه موجب آشفتگی عمیق اقتصادی از طریق شوک‌های همزمان از جمله کاهش تقاضای داخلی و خارجی، کاهش قیمت نفت، کاهش حجم تجارت، ایجاد اختلال در روند تولید، کاهش اعتماد مصرف‌کننده و سرمایه‌گذار و وخامت شرایط مالی شد و رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۰ به طور جدی تحت تأثیر قرار گرفت. اولین نمونه تأیید شده کووید -۱۹ در کشور امارات متحده عربی گزارش شد. همسو با روند جهانی، در خاورمیانه نیز تعداد نمونه‌های تأیید شده در چند هفته اول شیوع این ویروس به شدت افزایش یافت. با این حال تا روز ۱۲ ژانویه سال ۲۰۲۱ نرخ مرگ‌ومیر ناشی از این ویروس در منطقه ۱۲۲/۷۵۰ نفر بود که ۶/۳ درصد از کل تلفات جهان را تشکیل می‌داد. به عبارت دیگر، میزان تلفات مرتبط با کووید-۱۹ در خاورمیانه با توجه به میزان جمعیت، نسبت به نرخ‌های ثبت شده در برخی از کشورهای اروپایی و آسیایی بسیار پایین‌تر بود. وضعیت مذکور نشان از موفقیت دولت‌ها در واکنش سریع نسبت به گسترش این ویروس دارد. عربستان سعودی سفرهای زیارتی به مکه و مدینه را به حالت تعلیق درآورد. اکثر کشورهای منطقه اقدام به تعطیلی مهدکودک‌ها، مدارس، دانشگاه‌ها، تعلیق لیگ‌های فوتبال، لغو رویدادهای مهم فرهنگی بین‌المللی نظیر جشنواره موسیقی اولترا (امارات) و منع تجمعات بزرگ مردمی از جمله تجمعات مذهبی (مراسم عاشورا در عراق و ایران) کردند. بر این اساس، اکثر کشورهای منطقه وضعیت اضطراری اعلام نمودند و اقدامات محدودکننده و سخت‌گیرانه‌ای چون خود انزوایی اجباری را دنبال کردند، ورود اتباع خارجی را در این بازه زمانی چندماهه ممنوع ساختند؛ در نتیجه ترافیک هوایی به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش یافت. با این حال، مرزها برای جابجایی کالاها و تجهیزات پزشکی باز بود. در کشورهای مختلف نظیر اردن، عربستان سعودی و امارات نقض قوانین قرنطینه اغلب با مجازات‌های شدید از جریمه‌های سنگین تا محکومیت همراه بود. با فروکش کردن تب و تاب اولیه این بیماری پس از سه ماه، کشورهای منطقه به تدریج شروع به حذف اقدامات محدودکننده و اجرای برنامه‌های خروج از سیاست‌های کنترلی نمودند. برنامه‌های رفع محدودیت در دو شکل بازگشایی مرحله‌ای (لبنان)، یا تفکیک جغرافیایی بین مناطق پرخطر و کم‌خطر بود؛ در این ارتباط، دولت ایران برای کنترل وضعیت، کشور را بر پایه تعداد موارد ابتلا به پنج ناحیه جغرافیایی سفید، آبی، زرد، نارنجی و قرمز تقسیم کرد. در این مرحله دولت‌های بحرین، عراق،

اردن، عربستان سعودی و امارات متحده عربی نیز اجازه از سرگیری فعالیت مراکز تجاری و تولیدی را به طور محدود صادر کردند. در تمامی کشورها، رفع تدریجی برنامه‌های کنترلی با اقدامات شدیداً پیشگیرانه همراه بود و اجرای برنامه فاصله‌گذاری اجتماعی ادامه یافت، کسب‌وکارها برای اخذ مجوز و فعالیت مجدد ملزم به رعایت اقدامات احتیاطی شدند و استفاده از ماسک در محیط‌های عمومی در ایران، بحرین، قطر و امارات اجباری شد (Zibae, 2019: 9).

۱۱. ساختار جمعیتی

همه‌گیری بیماری کووید-۱۹، کشورهای جهان را به چالش کشید و به دلیل انتشار سریع آن، تأثیرات زیادی بر فرایندهای جمعیتی به جا گذاشت. کرونا بر ساختار جمعیتی از جمله نرخ باروری، تماس بین نسلی و روند مهاجرت تأثیر داشت. آمار حاکی از افزایش میزان مرگ‌ومیر ناشی از کرونا بیشتر در سنین سالمندی بود، که این امر ساختار سنی جوامع رو به سالمندی را تحت تأثیر قرار داد، زیرا سالمندان به دلیل بیماری‌های زمینه‌ای بیش از دیگران مستعد ابتلا بودند. علاوه بر این، کرونا از نظر اقتصادی و اجتماعی بر شیوع ازدواج، سن ازدواج و سطح باروری اثر منفی گذاشت (Noshirvanpur, 2021: 3).

نتیجه‌گیری

اشاره شد که سابقه و تاریخ پیدایش و هجوم بیماری‌ها و همه‌گیری‌های عالم‌گیر عمری به درازای تاریخ حیات بشری دارد و زندگی بشر به چنین همه‌گیری‌های فراگیری دچار بوده است. ایدز و کرونا نمونه‌هایی از بیماری‌های همه‌گیر طی سال‌های اخیر بوده‌اند. همه‌گیری‌ها می‌توانند تأثیرات فراوانی بر ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی داشته باشند. امروزه با توجه به دخالت‌های فراوان انسان در طبیعت و همچنین کم‌رنگ شدن مرزهای سرزمینی به واسطه پیشرفت‌های ارتباطاتی و فناوری و فرایندهای ناشی از جهانی شدن، همه‌گیری‌ها تأثیرات بیشتری بر زندگی بشری دارند، به گونه‌ای که می‌توان گفت زندگی بشر هر لحظه ممکن است تحت تأثیر همه‌گیری جدیدی قرار گیرد و روال زندگی عادی بشری را مختل سازد. بیماری‌های همه‌گیر در عرصه اقتصادی عامل عمده‌ای در کاهش میزان جمعیت فعال، کاهش میزان تولید، بیکاری گسترده؛ در عرصه فرهنگی با مواجه کردن مردم با مفهوم بحران در زندگی روزمره هستند و در عرصه سیاست، تأثیر آن‌ها در تغییر مسیر تاریخ را نمی‌توان انکار کرد؛ حتی بعضاً سرنوشت بسیاری از جنگ‌ها در طول تاریخ را تعیین کرده‌اند. در این مقاله، مجموعه‌ای از مباحث و پیامدهای عمومی و تقریباً زمینه‌ای در چارچوب اثرات گسترش ویروس کووید-۱۹ مطرح،

و مورد بحث قرار گرفتند، مباحثی همچون: پیدایش و شیوع اولیه، تأثیر کرونا بر صنعت ورزش، تأثیر گسترش ویروس کرونا بر سلامت اجتماعی، کرونا و تحلیل‌های فلسفه و کلام، تأثیر کرونا بر مدیریت شهری، کرونا و مسئله هنر، تأثیر کرونا بر مباحث جغرافیای سیاسی و اقتصادی، کرونا و ویروس و اتحادیه اروپا، خاورمیانه، و ساختار جمعیتی.

References

- Abdol Majid (2019) "Communicative rationality at the global level and the epidemic of the Corona virus (Covid-19)", **Contemporary Political Studies Quarterly**, Year 11, Number 4, Winter.
- Agha Mohammadi, Ibrahim (2019). "Corona epidemic, soft power and transformation in the agenda of global politics", **two scientific quarterly soft power studies**, 10th year, number 1 (22 in a row), spring and summer.
- Agha Mohammadi, Ibrahim (2019). "International Health Relations in the Light of the Corona Pandemic", **Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Human Sciences**, 12(3).
- Ajri Aysk, Atefeh and Nazanin Zahra Broghni (2019). "Human rights violations and the performance of Western governments in the management of the corona virus (case study of the United States and European countries)", **human rights research journal**.
- Fars Province Program and Budget Organization (2019). "**Economic Consequences of Covid-19: Suggested Policies and Measures**", Shiraz: Fars Province Planning and Budget Organization.
- Group of writers and translators (2019). **Criticism of the political economy of Corona**, e-book, publisher: www.pecritique.com
- Imani Jajermi, Hossein (2019). "Social Consequences of the Spread of the Corona Virus in Iranian Society", **Scientific-Specialist Quarterly Journal of Social Impact Assessment**; Special report on the consequences of the spread of the corona virus - Covid-19, April.
- Imanpour, Mansour (2019). "Philosophical Analysis of the Crisis Caused by the Corona Virus", **Scientific Journal of Philosophical Researches of Tabriz University**, Year 14, Number 31.
- Iran Trade Development Organization (2019). **The spread of the corona virus in the mirror of global economy and trade**, Tehran: Ministry of Industry, Mining and Trade.
- James K. Jackson and others(2021). **Global Economic Effects of COVID-19**, USA: Congressional Research Service.
- Jan-Parvor, Mohsen and Rihaneh Saleh-Abadi and Sajid Bahrami Jaf (2019). "Geopolitical Effects of the Corona Outbreak", **Strategic Policy Quarterly**, 9th Term, Number 33, Summer, (Serial Number 33).
- Khosravi, Hassan (2019). "Protection of human rights of individuals against covid-19 (coronavirus) in the light of Kant's duty-oriented moral philosophy", **Tabriz University Philosophical Research Journal**, year 14, number 31.
- luca gardini, gian(2020). **The world before and after covid-19: intellectual reflections on politics, diplomacy and international relations**, European institute of international studies.

- Maqaman Sheriff, Mahmud(2021). **The Impact Of Covid-19 On International Political Economy**, University Of Sierra Leone.
- Mehrdanesh, Gona and Namdar Azadizadeh (2019). "The concept of urban resilience, management and future planning of cities (Corona 19)", **Quarterly Journal of Geography and Human Relations**, Summer, Volume 3, Number 1.
- Mousavi Shafaei, Masoud and Sohail Gudarzi and Samia Khodakhah Azar (2019). "Corona as an event in international relations: defects in the special work of the state-nation in the face of emerging events", **Strategic Policy Research Quarterly**, 9th period, number 33, summer.
- Noshirvanpour, Fatima (1400). "The effect of the consequences of the Corona pandemic (Covid-19) on the population structure", **The quarterly journal of modern research approaches in management and accounting**, fifth year, number 54, spring.
- Ruchir Agarwal(2022). Jeremy Farrar, Gita Gopinath, Richard Hatchett, and Peter Sands, A Global Strategy to Manage the Long-Term Risks of COVID-19, **IMF Working Paper**, International Monetary Fund.
- Rumi, Farshad and Ehsan Kazemi (2019). "Coronavirus; A new variable in the macro analysis of political and international developments", **Strategic Policy Research Quarterly**, 9th period, number 33, summer, (consecutive number 63).
- Sabaghian, Ali (2019). "The impact of the Corona crisis on the solidarity of the European Union", **Strategic Policy Research Quarterly**, 9th period, number 33, summer, (serial number 63).
- Sabaghian, Ali and Abbas Sarostani (2019). "The European Union, the Corona crisis and policies in the purgatory of national governments and transnational institutions", **Contemporary Political Studies Quarterly**, 11th year, 4th issue, winter.
- Safania, Prasto and Amir Mohammad Safania and Hanieh Aryadost (2019). "Investigation of the educational and physiological structures of the Corona crisis in the sports industry", **Educational Psychology Quarterly**, Allameh Tabatabai University.
- Samii Esfahani, Alireza and Sara Farahmand (2019). "Corona Pandemic and the Political Future of the European Union", **Iranian Journal of International Politics**, Year 9, Number 1, Autumn and Winter.
- Shahla, Shamim (2019). "Creating a new world for the artist based on the conditions of Corona", **bimonthly specialized scientific journal of research in art and specialized sciences**, fifth year, number 7 (consecutive: 53), November, volume one.
- Zibai, Mehdi (2019). "International political economy of the Middle East in the light of the contagious disease of Covid-19", **State Research Quarterly, Journal of the School of Law and Political Sciences**, Year 6, Number 22, Summer.